

УДК 378.4(477):37.018.4]:005.412]:327.29

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКИХ УНІВЕРСИТЕТІВ У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ ПРОСТОРИ

Світлана Цюра

*Львівський національний університет імені Івана Франка,
вул. Туган-Барановського, 7, Львів, Україна, 79005*

Проаналізовано перспективи розвитку українських університетів у контексті процесів глобалізації, акцентовано на тих завданнях та тенденціях, що виводять університетську освіту на рівень інтернаціональний і транснаціональний. Визначено основні напрями ініціативної діяльності закладів вищої освіти, необхідність зміни конфігурації українського університету на світовому ринку освітніх послуг, уточнено завдання відкриття закордонних філіалів, створення програм дистанційного і змішаного навчання у сфері першої та другої дипломної освіти, створення відділів розвитку ВНЗ, діяльність яких буде забезпечувати позиціонування університету як навчально-дослідної інституції в національному та міжнародному освітньому просторі як ділового партнера, учасника міждержавних освітньо-наукових проектів і програм.

Ключові слова: освіта та глобалізаційні процеси; дистанційна освіта, університет; змішане навчання, перспективи університетської освіти.

Сучасні університети, які посідають перші місця у світових рейтингах вищих навчальних закладів, рівноцінно забезпечують поєднання цілей зовнішнього інтернаціонального напрямку діяльності та внутрішнього, спрямованого на ринок конкретної країни. Їхня діяльність здебільшого організована відповідно до тих стратегій, за якими функціонують транснаціональні компанії. Такі університети, як Гарвард, Оксфорд, Кембридж, Єль тощо, уже реалізовані як глобальні проекти. Важливо, що процеси глобалізації освіти перебувають під моніторингом та заохочувальним впливом урядів країн “Великої сімки”, відповідних служб ООН, ЮНЕСКО. Зокрема, на етапі інтернаціоналізації ці університети налагоджували різносторонні міжнародні контакти в галузі науки та освіти, державні інституції, такі, наприклад, як Британська рада, DAAD (Німецька служба академічних обмінів) та ін. Міжнародні фірми – посередники залучають на навчання у закладі освіти іноземних студентів, науковців, організовують цикли стажувань, проводять в інших країнах заняття для слухачів різного спрямування з носіями мови. На етапі транснаціоналізації університет забезпечує заснування своїх філіалів у різних країнах,

франчайзинг освітніх програм з використанням як бази вищого навчального закладу іншої країни та інститутів дистанційної освіти; ліцензійні навчальні програми, які поширюють закордонні провайдери.

Серед важливих завдань реорганізації університетської освіти в Україні загалом та педагогічної зокрема, стоїть вихід на міжнародний ринок освітніх послуг як різностороннього виробника та активного експортера. У загальному контексті інтеграційних процесів та глобальних трансформацій педагогічний простір України переосмислює ідею та місію університетської освіти, шукає оптимальні моделі, розвиває завдання і перспективи. Провідні університети України вже вийшли на рівень інтернаціоналізації освіти, ініціюють і розвивають міжнародні проекти партнерства, навчають іноземних студентів, у тім числі й із європейських країн, Північної Америки та Китаю.

З огляду на проблему, якій присвячена стаття, заслуговують на увагу дисертаційні дослідження Мещанінова О. П. “Сучасні моделі розвитку університетської освіти в Україні: теорія і методика (2005)” та Поберезької Г. Г. “Тенденції розвитку вищої освіти країн Західної Європи та України”.

Порівняльний аналіз особливостей функціонування вищої освіти у специфіці різних країн виконали такі дослідники як: Ф. Альтбах (Ph.G.Altbach), О. Фултон (O.Fulton), Дж.Уолкер (J. C.Walker), К.Еверс (C. W. Evers), Дж. Ківс (J. P. Keeves), В. Міттер (W. Mitter), Т. Хусен (T. Husen). Загальний огляд проблеми порівняльного аналізу освітніх систем у контексті глобалізаційних процесів і явищ здійснив М. Брей (M. Brey) [3].

Увагу українських учених привернула вища освіта таких країн, як США (Т. Кошманова, С. Шандрук), Німеччини (Н. Абашкіна, Т. Зданюк), Великобританії (Н. Авшенюк, А. Парінов), Канади (Н. Мукан), Франції (А. Максименко, О. Бочарова), Австралії (Т. Парфенюк), Польщі (К. Біницька, І. Шемпрух).

Колективне дослідження М. Барбер, К. Доннеллі, С. Різві з вивчення перспектив розвитку університетської освіти на основі низки світових рейтингових університетів та пролонгування статистичних даних про кількість студентів у них, у тім числі й іноземних, особливостей працевлаштування випускників тощо дало підстави вченим дійти висновку про те, що “державне фінансування вищої освіти у всьому світі скорочується і на зміну йому приходять приватне фінансування у вигляді позики або прямих платежів” [2, с. 161]. Витрати часту та коштів на формальні курси університетської освіти привертають увагу дедалі більшої кількості абітурієнтів і роботодавців. Тому їм на зміну приходять більш оптимальні за співвідношенням часу й витрат форми організації навчання, у тім числі зі сфери позаформальної та неформальної освіти. Від магістерських і бакалаврських програм університетів вимагають більшої гнучкості та індивідуальної орієнтованості тощо.

Наша мета – визначити перспективи розвитку українських університетів у контексті процесів глобалізації, завдання та тенденції, що виводять університетську освіту на рівень інтернаціональний та транснаціональний та конкретизація того, на що саме має бути спрямованою ініціативна діяльність закладів вищої освіти України в умовах конкуренції на ринку освітніх послуг.

З метою окреслення перспектив і конкретизації напрямів розвитку українських університетів в інтернаціоналізованому та глобалізованому просторі доцільно врахувати:

- тенденції та історичні процеси еволюції української вищої школи, національний та світовий досвід розвитку університетської освіти, її сучасну спрямованість і перспективи у професійній підготовці фахівців;

- спрямованість розвитку педагогічної науки, теоретико-методологічні засади, інноваційні підходи й технології підготовки фахівців, що відповідають вимогам сучасного українського та світового ринку праці;

- значення інформаційних суспільних ресурсів загалом, необхідності розвитку досвіду особистого інтелектуального потенціалу та досвіду роботи з інформацією; ролі й вільного доступу до світового інформаційного простору для вдосконалення освітнього університетського середовища.

Систематизований розгляд окреслених проблем дає змогу виокремити, такі вагомні напрями розвитку українських університетів у контексті їхньої інтеграції у світовий освітній простір:

1. Одним із сучасних, оптимальних способів у співвідношенні ціни і якості освіти є отримання вищої освіти через on-line та off-line Інтернет-навчання. Українські студенти й школярі отримують доступ до безкоштовних онлайн-курсів від найкращих професорів відомих світових та українських університетів лише останні декілька років. На цьому етапі на українському сайті Prometheus вже зареєстровано більше ніж 300 000 слухачів. Популярними платформами вільного навчання для студентів стали міжнародні ресурси Coursera, edX та низка інших. Це створює умови для розвитку такої популярної структури поза формального навчання, як “електронний університет”, який розвивається саме як глобальний освітній проект. Дистанційне навчання розвивають в Харківському університеті радіоелектроніки, Харківському національному технічному університеті, НТУ “Харківський політехнічний інститут”, НТУ “Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського” та інших закладах.

Розвиток освітніх програм за критерієм їхньої електронної доступності у світовій практиці відбувається за трьома напрямками. *Перший у межах формальної освіти, подвійна або так звана бімодальна програма навчання (ще одна назва змішане навчання).* Напрямок, орієнтований на надання першої та другої дипломної освіти, розроблений та ефективно апробований

більшістю університетів Австралії. Характерною для таких програм є організація навчального процесу дистанційно у перші 2–3 роки, коли студенти здобувають фундаментальні, загальнотеоретичні знання, а завершують навчання на очній формі. Надзвичайно успішними виявилися освітні програми змішаним навчанням одного із найбільш рейтингових політехнічних університетів – Масачусетського технологічного (Massachusetts Institute of Technology).

Другий напрям – це університети безпосередньо організовані як заклади для другої та третьої вищої освіти, навчання дорослих в дистанційному режимі, наприклад, Відкритий Університет Великобританії (UKOU). Він розпочав свою діяльність як “ефірний університет” і сьогодні є найбільшим транснаціональним університетом дистанційного навчання, має понад 400 здебільшого автономних філіалів, які діють з урахування специфіки країни та особливостей її ринку. Такі заклади освіти діють у більшості розвинених країн. Національний університет дистанційної освіти успішно функціонує в Іспанії. У Франції для координації створено Національний центр дистанційного навчання та так звані Тематичні електронні університети.

Третій напрям – це заклади, утворені шляхом об’єднання можливостей кількох електронних університетів. Діяльність цих електронних університетів ґрунтується на співпраці організаторів та ресурсів платформ вільного навчання й орієнтовані як на першу, так і на другу дипломну освіту. Прикладом є діяльність Національного Технологічного Університету (NTU, штат Колорадо, США) та міжнародної організації Глобальний Університет (GU).

Юридичні можливості розвитку дистанційної освіти в Україні забезпечені низкою декларативних та нормативних документів, а саме: “Концепцією розвитку дистанційної освіти в Україні”, “Національною програмою інформатизації”, законами України “Про освіту”, “Про вищу освіту”, наказом Міністерства освіти і науки України “Про затвердження Положення про дистанційне навчання”.

Оцінюючи перспективи розвитку вищої освіти в напрямках дистанційного навчання в Україні, І. Примаченко, співзасновник онлайн-університету Prometheus, узагальнив, що, за його даними “лише десять відсотків людей наважуються самостійно навчатися онлайн та мають достатню самодисципліну, щоб успішно завершувати такі курси”, а також висловив припущення, що найбільші перспективи є у напрямку “змішане навчання”: запровадження безкоштовних масових онлайн-курсів в навчальний процес університетів і шкіл. У цьому форматі лекції повністю чи частково замінюються на відеолекції найкращих викладачів країни та світу, поточні завдання виконуються студентами онлайн, а рутинні питання

вирішуються на форумі онлайн-курсу. В офлайн залишаються ті форми роботи, які недоцільно переносити онлайн (семінари, фізичні лабораторні тощо), індивідуальне спілкування викладача зі студентами, на яке тепер можна виділяти значно більше часу, і фінальний контроль: самостійні роботи, модулі, іспити” [5]. У 2016 р. Освітня платформа Prometheus розпочала пілотний проект змішаного навчання у Національному технічному університеті України “Київський політехнічний інститут”, Українському Католицькому Університеті, Національному університеті “Львівська політехніка” та Львівському національному університеті імені Івана Франка.

2. Розроблення державної програми “Освіта України на експорт – 2025”. Аналоги таких стратегій є у програмах діяльності урядів багатьох країн. Проект такого документа, розробленого з ініціативи Міністерства праці та соціальної політики України у 2010 році [1], так і не був ухвалений як державна програма розвитку освіти, орієнтована інтернаціонально. З урахуванням змін останніх років роботу над таким документом доцільно розпочати з окреслення юридичних особливостей як дистанційного, так і змішаного навчання.

3. Одним зі шляхів координації Україною розвитку освітніх послуг на експорт стало заснування у 2003 р. Українського державного центру міжнародної освіти як підрозділу МОН. Центр співпрацює з дипломатичними представництвами, посольствами, компаніями-агентами навчальних закладів з набору іноземних студентів, вищими навчальними закладами України та є організатором та учасником інформаційно-рекламних заходів з освітньої тематики, які проводяться у різних регіонах світу, забезпечує моніторинг кількісних та якісних показників надання освітніх послуг іноземцям, здійснює реєстрацію запрошень іноземцям на навчання, що видають навчальні заклади, веде облік іноземців, що прибувають на навчання. Відповідно до поставлених завдань він позиціонує себе як єдина державна платформа, що “забезпечує моніторинг діяльності компаній-агентів навчальних закладів, надання інформаційної підтримки ВНЗ та консультацій з питання нормативно-правового врегулювання; бере участь у підготовці нормативно-правових актів” [1]. Однак його діяльність потребує вдосконалення насамперед на рівні посилення загальнодержавної значущості його діяльності, у тім числі коштом безпосередніх капіталовкладень. Пріоритетною в діяльності Центру повинна бути спрямованість на: формулювання та реалізацію завдань з інтернаціоналізації вищої освіти України; створення та підтримку позитивного іміджу національної системи вищої освіти в міжнародному освітньому просторі; забезпечення економічних інтересів держави та університетів у розвитку міжнародних програм партнерства й мобільності.

4. Для успішної координації діяльності навчальних закладів на зовнішньому ринку доцільно:

- створити у кожному з них постійно чинні Відділи розвитку ВНЗ, діяльність яких буде забезпечувати позиціонування університету як навчально-дослідної інституції в національному та міжнародному освітньому просторі, як ділового партнера, учасника міждержавних освітньо-наукових проектів і програм, як виразника інтересів і пріоритетів університету у глобальному освітньому просторі;

- забезпечити функціонування на кожному з факультетів (інститутів) робочих груп для розроблення та перманентного удосконалення інтернаціоналізованого змісту освіти на рівні бакалаврських і магістерських програм і забезпечити можливостями міжнародних відділів університетів максимально можливе узгодження цього змісту з відповідними програмами підготовки у навчальних закладах, що є міжнародними партнерами ВНЗ;

- у напрямі забезпечення якості освіти вітчизняних та іноземних студентів впровадити постійно чинні науково-педагогічні семінари для викладачів з метою вдосконалення їхнього досвіду застосування сучасних інформаційно-комп'ютерних технологій навчання, зокрема, онлайн та подвійного, очно-дистанційного, дистанційного навчання з використанням таких сучасних типів програмного забезпечення, як авторські програмні продукти (Authoring Packages); системи управління навчанням (Learning Management Systems – LMS); системи управління контентом (Content Management Systems – CMS); системи управління навчальним контентом (Learning Content Management Systems – LCMS);

- орієнтувати викладачів на використання потенційних ресурсів навчально-виховного процесу для розвитку дослідної культури мислення студентів, спрямування їхньої активності на пошук власної траєкторії професійно-наукового розвитку й успішної самореалізації на ринку праці;

- пропонувати кафедрам педагогіки вищих навчальних закладів організувати науково-практичні семінари, психолого-педагогічні тренінги для розвитку у викладачів вищої школи досвіду організації навчання як дослідження, проектної індивідуальної та групової діяльності;

- пропонувати вищим навчальним закладам України більш активно ініціювати та організувати міжнародні проекти наукових стажувань викладачів, студентів, творчої співпраці з освітніми інституціями різних країн у напрямі входження ВНЗ України у світові освітні консорціуми.

Оцінюючи перспективи розвитку українських університетів у глобалізованому просторі доцільно акцентувати увагу на тих завданнях та тенденціях, що виводять університетську освіту на рівень інтернаціональний та транснаціональний. Визначення основних напрямів для спрямування ініціативної діяльності закладів вищої освіти передбачає уточнення мети –

нею є зміна місця і позиції українського університету на світовому ринку освітніх послуг, уточнення перспектив відкриття закордонних філіалів, створення програм дистанційного і змішаного навчання у сфері першої та другої дипломної освіти, створення відділів розвитку ВНЗ, діяльність яких буде забезпечувати позиціонування університету як навчально-дослідної інституції у національному та міжнародному освітньому просторі, як ділового партнера, учасника міждержавних освітньо-наукових проектів і програм.

1. Актуальні статистично-аналітичні показники надання освітніх послуг іноземцям : Український державний центр міжнародної освіти. Міністерство освіти і науки України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://intered.com.ua/Актуальні-статистично-аналітичні-показники>. – Назва з екрану.
2. *Барбер Майкл*. Накануне схода лавины. Высшее образование и грядущая революция [Текст] / Майкл Барбер, Кейтлин Доннелли, Саад Ризви / Michael Barber, Katelyn Donnelly, Saad Rizvi. An avalanche is coming. Higher education and the revolution ahead. L.: The Institute for Public Policy Research. March 2013 (пер. с англ. Н. Микшиной) // Вопросы образования : ежеквартальный научно-образовательный журнал. – 2013. – N 3. – С. 152–229.
3. *Brey Mark*. Comparative Education in the Era of Clobalisation: evdution, missions and roles / Mark Brey // Policy Futures in Education. Vol. 1, Number 2, 2003. – P. 209–224.
4. Концепція формування системи експортування освітніх послуг України на період 2011–2020 рр. – Луганськ : Міністерство праці та соціальної політики України, ДУ НДІ СТВ, 2010. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : lir.lg.ua/docs/formi.doc.
5. Технологічна реформа навчання проти “трикутника смерті” української освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://life.pravda.com.ua/columns/2016/12/22/221841/> – Назва з екрану.

Стаття: надійшла до редколегії 25.11.2016

доопрацьована 28.03.2017

прийнята до друку 25.04.2017

**PERSPECTIVES OF THE UKRAINIAN UNIVERSITIES' DEVELOPMENT
IN THE GLOBALISED SPACE****Svitlana Tsiura***Ivan Franko National University of Lviv,
Tuhan-Baranovskoho Str., 7, Lviv, Ukraine, UA – 79005*

The article analyzes the prospects of the Ukrainian university development in the context of the globalization processes, focuses on those tasks and trends that bring university education to the international and transnational level. The main directions of the initiative activity of higher educational institutions, the need to change the configuration of the Ukrainian university in the world market of educational services are defined, the tasks of opening foreign branches, creating programs for remote and mixed education in the sphere of the first and second degree education are specified. It is determined that within the formal education of Ukraine the most promising are bimodal training programs, especially effective for teaching foreign students. Typical for such programs is the organization of the learning process in the first 2-3 years remotely, when students receive fundamental, general theoretical knowledge, and complete the training in the full-time form.

It focuses on the need to develop a strategic document - the state program "Education of Ukraine for export – 2025". The activities of the Ukrainian State Center for International Education, as a unit of the MES, need improvement, especially the strengthening of the country's overall significance as an institution, including through direct investments.

To successfully coordinate the activities of educational institutions on the external market, the expediency of introducing the development departments of universities in each of them is considered, whose activities will ensure the positioning of the university as an educational and research institution in the national and international educational space, as a business partner, participant in interstate educational and scientific projects and programs, as an exponent of interests and priorities of the university in the global educational space.

Key words: education and globalization processes; remote education, university; mixed education, prospects of university education.